

VU Research Portal

Maatwerk bij juridische ondersteuning en bescherming van ouderen

Blankman, Kees

2019

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Blankman, K. (2019). *Maatwerk bij juridische ondersteuning en bescherming van ouderen*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Mijnheer de rector magnificus, zeer gewaardeerde toehoorders,

1. Ouder worden en (wetenschappelijke) aandacht

De aandacht voor ouder worden is de afgelopen jaren flink toegenomen. En dat is niet verwonderlijk. De samenleving met veel kinderen is aan het veranderen in een samenleving met veel ouderen. Op dit moment zijn er in Nederland volgens het CBS evenveel 65-jarigen als 15-jarigen, zo'n 205.000. In 2029 zijn er 60.000 65-jarigen meer: 241.000 tegenover 181.000 15-jarigen.¹

Iemand van mijn leeftijd vergeleek onlangs het straatbeeld van de jaren zestig van de vorige eeuw met de huidige tijd. Zijn kernachtige typering was dat de kinderwagens die hij in de jaren 60 op straat zag, zijn vervangen door rollators en scootmobielen. Ik denk dat dat beeld niet klopt, het is in ieder geval niet volledig. Lang niet alle ouderen zijn wat we noemen kwetsbare meerderjarigen. We zien wel veel meer ouderen dan vroeger maar niet alleen ouderen met rollators en scootmobielen, ook senioren op fietsen met trapondersteuning. En in campers. En veel actieve senioren. De Raad voor Volksgezondheid en Samenleving maakt in zijn binnenkort uit te brengen advies over 'een goed leven bij het ouder worden' onderscheid tussen jonge ouderen die vrijwilligerswerk doen, mantelzorger zijn, reizen, op kleinkinderen passen, betaald werk hebben en oudere ouderen die rusten en vaak zorg behoeven.² De Raad wijst er op dat we een halve eeuw geleden nog uit gingen van drie levensfasen – die van kind, volwassene en oudere – maar tegenwoordig spreken we over vier levensfasen en delen we de fase van het ouder worden in tweeën: een derde levensfase van 'jongere ouderen' en een vierde levensfase van 'oudere ouderen'. Ouderen die ondersteuning behoeven zijn vaak ouderen met dementie. In 1950 waren er 50.000 mensen met dementie, in 2050 zullen dat er naar schatting 620.000 zijn. Op dit moment gaat het om circa 280.000 mensen met dementie.³

Aandacht voor ouderen is er altijd wel geweest bijv. in kunst, religie en filosofie. Van circa 4 eeuwen voor Christus dateren teksten in de Bijbel waarin er nog vanuit werd gegaan dat de mens 70 jaar kon worden en als hij sterk was 80 jaar. En jonge mensen werden gewaarschuwd voor de slechte dagen die zouden komen: de tijd dat je geen plezier meer hebt in het leven.⁴ Filosofen uit diezelfde periode, Plato en Aristoteles hebben zich ook uitgesproken over de ouderdom. Meer dan 300 jaar later grijpt Cicero hierop terug in zijn essay 'De Senectute' over ouder worden en de dood. Meer recent wijst ik op Simone de Beauvoir van wie in 1970 haar boek *De ouderdom, La Vieillesse* verscheen.

Sinds een aantal decennia zijn ook andere wetenschappers zich gaan bezig houden met het ouder worden. Zo kwam in de tweede helft van de vorige eeuw de gerontologie tot ontwikkeling.⁵ Gerontologie is te omschrijven als de wetenschap die het ouder worden bestudeert, zowel in lichamelijk, maatschappelijk als in geestelijk opzicht. De gerontologie is verwant aan het medisch specialisme geriatrie.

2. Ouderenrecht en de leeropdracht

En dan nu aandacht voor ouderen vanuit de rechtswetenschap. Jeugdrecht is te omschrijven als het geheel van wetten en regels dat betrekking heeft op kinderen. Bij ouderenrecht kan dat niet. Er zijn titels/hoofdstukken in het Burgerlijk Wetboek die specifiek gaan over minderjarigheid, ouderlijk

¹ Zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/bevolkingspiramide>

² <https://www.raadvr.nl/actueel/adviezen-in-ontwikkeling/gelukkig-worden-we-ouder>

³ <https://www.alzheimer-nederland.nl/factsheet-cijfers-en-feiten-over-dementie>

⁴ Psalm 90 vs. 10 en Prediker 12 vs. 1.

⁵ <https://www.gerontologie.nu/nl/over-ons/>

gezag en kinderscherming. En in het Wetboek van Strafrecht vinden we een blok wettelijke bepalingen speciaal gericht op strafrecht voor minderjarigen of adolescenten. Ook is er een kinderrechtenverdrag. Voor ouderen kennen we een enkele wet, de AOW, maar ouderenrecht is bovenal contextueel; het gaat er om hoe het recht reageert op de ouder wordende mens. De ouder wordende werknemer krijgt te maken met leeftijdsdiscriminatie op de arbeidsmarkt, met verplicht ontslag, met pensioen; de ouder wordende zorgvrager krijgt te maken met vragen over goede zorg en mantelzorg, thuis of elders, wanneer wel behandelen wanneer niet meer. Door de lens van de ouder wordende mens kijkend, blijkt ook het belastingrecht en erfrecht relevant. De leeropdracht die ik vandaag formeel aanvaard, is deels beperkter, deels ruimer. Mijn expertise ligt binnen het familierecht en gezondheidsrecht, maar ouderenrecht is breder; waar mijn leeropdracht raakt aan de ouder wordende mens buiten het familie- en gezondheidsrecht, in rechtsgebieden als het arbeidsrecht, belastingrecht, erfrecht of pensioenrecht, zoek ik samenwerking, maar dan vooral in het onderwijs. Ik kom daar later op terug.

Mijn leeropdracht is ruimer omdat daarbinnen ook rechtsvragen vallen m.b.t. de ondersteuning en bescherming van meerderjarigen met een verstandelijke beperking of een psychiatrische stoornis. Maar de nadruk ligt op ouderen.

3. Het juridisch landschap

Ik schets voor u het landschap waarbinnen ik de komende jaren actief hoop te zijn. We kijken naar de juridische routes, mogelijkheden voor ondersteuning en bescherming van de groeiende groep ouderen en we zoeken naar maatwerk. Er zijn globaal gezien vijf mogelijkheden: curatele, bewind en mentorschap, volmachten en levenstestamenten en onbenoemde vertegenwoordiging. Bewind betreft de financiële belangen, mentorschap de zorgbelangen en curatele heeft betrekking op alle belangen van de oudere. De eerste drie worden door de rechter uitgesproken, een levenstestament sluit de oudere zelf af veelal bij de notaris. En in zorgaangelegenheden is de partner of een van de naaste familieleden van een wilsonbekwame patiënt van rechtswege, zonder benoeming, bevoegd om te vertegenwoordigen. Meestal is deze persoon ook contactpersoon in het zorgdossier. In de eerste vier gevallen wordt er voor de oudere een vertegenwoordiger benoemd, bij een levenstestament verleent de oudere een volmacht aan iemand die hij vertrouwt en legt ook een aantal wensen en instructies vast. Bij de drie maatregelen door de rechter wordt de oudere handelingsonbekwaam of onbevoegd, hij mag niet meer zelf beslissen; bij een levenstestament treedt dit gevolg niet op. De gevolmachtigde zal in ieder geval optreden bij wilsonbekwaamheid van de oudere die de volmacht gaf. En de onbenoemde vertegenwoordiger kan alleen bij wilsonbekwaamheid optreden. Over de twee termen onbekwaamheid: handelingsonbekwaamheid of onbevoegdheid is iets niet mogen en wilsonbekwaamheid is iets niet kunnen, niet snappen.

4. Mensenrechtenverdragen en het juridisch landschap

Hoe is het landschap zo ontstaan en hoe gaat het zich ontwikkelen?

Als belangrijkste ontwikkeling zie ik de doorwerking van mensenrechten: tot 50 jaar geleden was er voor meerderjarigen die beschermd moesten worden, alleen de curatele. Een alles of niets maatregel afkomstig uit het Romeinse recht van een paar eeuwen voor Christus. Tot 70 jaar geleden kende een ondercuratelestelling twee procedures; eerst werd de meerderjarige handelingsonbekwaam verklaard en daarna, dat kon twee maanden duren, ging een andere rechter over tot benoeming van een curator en een toeziend curator. De focus lag op het juridisch onschadelijk maken van een meerderjarige die onder invloed van een geestelijke stoornis in het maatschappelijk verkeer, meer bijzonder in het rechtsverkeer allerlei beslissingen nam die schadelijk waren voor hem en voor anderen en met name voor het familievermogen. De curatele werd niet veel toegepast, maar met

het ontnemen van de handelingsbekwaamheid verloor de meerderjarige in kwestie, de curandus, zijn juridische bewegingsvrijheid.

Pas in 1979, vandaag precies 50 jaar geleden, veroordeelde het Europese Hof Nederland: het ontnemen van de juridische bewegingsvrijheid, de handelingsbekwaamheid zonder een degelijke procedure was in strijd met het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens.⁶ In latere uitspraken heeft het Europese Hof dit standpunt herhaald en uitgewerkt.⁷ Kort samengevat: een maatregel die resulteert in handelingsonbekwaamheid of onbevoegdheid is alleen toegestaan als de maatregel een ultimum remedium is, een uiterste oplossing en als er voldoende waarborgen zijn ingebouwd, zowel in de procedure als in de toepassing van de maatregel.

Op 14 juli 2016 werd Nederland partij bij het VN Gehandicaptenverdrag. Dit mensenrechtenverdrag dateert van 13 december 2006 en is ook relevant voor de juridische ondersteuning en bescherming van ouderen; onder handicap valt ook dementie. De totstandkoming van dit verdrag past in de internationale doorwerking van mensenrechten. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948, werd gevolgd door, in Europa, het EVRM dat dateert van 4 november 1950. Hierna zien we dat voor groepen in de samenleving hun rechten in een verdrag worden vastgelegd. Zo kwam er op 18 december 1979, het Verdrag tegen discriminatie van vrouwen, op 8 maart 1995 het Verdrag Rechten van het kind en meer recent het Gehandicaptenverdrag. Er wordt op dit moment gelobbyd voor een VN Verdrag over rechten van ouderen. Tijdens het Symposium dat vanochtend en vanmiddag aan de VU plaats vond, werd in een Video message door een collega uit Buenos Aires vurig gepleit voor de totstandkoming van een dergelijk verdrag. Ik ben nog niet overtuigd; ik zou wel voorstander zijn van een verdragsbepaling die Staten verplicht mantelzorgers te ondersteunen die zich inzetten voor zorgafhankelijke partners of familieleden.⁸ Het internationale consortium ELAN (European Law and Aging Network) waar ik deel van uitmaak, komt 5 juni volgend jaar naar de VU op uitnodiging van mij om verder van gedachten te wisselen over de wenselijkheid en mogelijkheden om te komen tot een VN Verdrag voor de rechten van ouderen. Wordt vervolgd.

Terug naar het VN Gehandicaptenverdrag; dit verdrag bepaalt in art. 12 lid 3 dat de overheid ondersteuning moet bieden aan mensen met een handicap bij de uitoefening van hun handelingsbekwaamheid. De leden 3 en 4 van deze verdragsbepaling hebben aanleiding gegeven tot veel discussie.⁹ In de interpretatie van het Comité bij dit verdrag betekent art. 12 dat er geen maatregelen mogen zijn die inhouden dat mensen met een handicap een deel van hun handelingsbekwaamheid wordt ontnomen en dat andere mensen hen vertegenwoordigers en voor hen beslissingen nemen. Vertegenwoordigend optreden is wel toegestaan, maar alleen als de persoon met de handicap zelf een volmacht heeft afgegeven. Dus niet, zo meent het Comité, als de rechter een vertegenwoordiger, zoals een curator, bewindvoerder of mentor heeft benoemd. Het Comité hanteert als uitgangspunt dat iedere gehandicapte zelf kan beslissen mits hij of zij maar voldoende wordt ondersteund. Of deze uitleg van art. 12 door het Comité de juiste is, wordt door

⁶ Winterwerp t. Nederland, EHRM 24 oktober 1979, NJ 1980, 114 m.nt. EAA.

⁷ Bijv. Shtukurov t. Rusland (EHRM 27 maart 2008, 440099/05), Stanev t. Bulgarije (EHRM 17 januari 2012, 36760/06) en D.D. t. Litouwen 14 februari 2012, 13469/06). Zie ook Brief van het College Rechten van de Mens aan minister Dekker naar aanleiding van de evaluatie cbm, p. 5. <https://mensenrechten.nl/nl/publicatie/38718>.

⁸ Voor meer informatie zie <https://social.un.org/ageing-working-group/>. Vgl. de Inter-American Convention on protecting the human rights of older persons, waar een aantal landen in Midden- en Zuid-Amerika bij zijn aangesloten.

⁹ Lid 5 komt in de – internationale – discussie weinig aan de orde, maar kan voor Nederland wel degelijk van belang zijn. De verplichting voor Nederland om maatregelen te treffen waardoor personen met een handicap in staat worden gesteld “to control their own financial affairs” zou kunnen betekenen dat het sluiten van bankvestingen moet worden tegengegaan ter wille van ouderen die moeite hebben met digitaal geldverkeer.

een aantal landen en juristen betwijfeld. Nederland heeft bij de toetreding tot dit verdrag verklaard dat maatregelen als curatele, bewind en mentorschap niet in strijd zijn met het Verdrag. De rigide interpretatie van het comité wijkt af van de interpretatie van het EVRM door het Europese Hof. Hoewel er de beide verdragen divergeren, is ook sprake van een convergerende ontwikkeling. In diverse uitspraken refereert het EHRM aan dit Verdrag.¹⁰

5. Maatwerk en de agenda voor onderzoek

Ik meen dat het recht moet zoeken naar een balans tussen eigen regie zoveel als mogelijk en bescherming waar nodig. In dat licht is de oude benadering van de curatele afkeurenswaardig, maar verdient ook de opstelling van het Comité kritiek. In de tekst van art. 12 lid 4 van dit verdrag wordt overigens wel gesproken over “... measures relating to the exercise of legal capacity ... are proportional and tailored to the person’s circumstances ...”. Deze oproep om maatwerk inspireert mij en is voor mij leidend. Vanuit mijn ervaring als rechter-plaatsvervanger durf ik wel te stellen dat sommige mensen met een handicap beter af zijn met een vertegenwoordiger die voor hen beslissingen neemt. Tegelijk is er vanuit het Gehandicaptenverdrag een terecht en dringend appel om te streven naar het maximaal honoreren van de eigen wensen en voorkeuren ook bij ouderen die niet alles meer helder overzien. Ik ben er van overtuigd dat het beter kan en dat meer maatwerk mogelijk is. Veel onderzoek is daar nog niet naar gedaan. Door prof. Masha Antokolskaia is een onderzoekaanvraag ingediend juist gericht op empowerment and protection of elderly. Het onderzoekconsortium met drie Nederlandse universiteiten, een aantal maatschappelijke partners en een fors aantal hoogleraren elders in Europa, heeft groen licht gekregen om de aanvraag uit te werken en we hopen volgend jaar definitief groen licht en financiering te krijgen voor ons onderzoek. Wordt vervolgd.

De agenda voor onderzoek ligt daarmee nog niet vast. Binnen het huidige landschap zie ik oneffenheden en voor de komende tijd een aantal mogelijkheden voor meer maatwerk bij de juridische ondersteuning en bescherming van ouderen. Ik ga met u de vijf juridische mogelijkheden langs.

A. Curatele

De maatregel curatele in de huidige vorm met handelingsonbekwaamheid van rechtswege moet worden geschrapt. Handelingsonbekwaamheid, op te vatten als algehele ongeschiktheid om in het recht op te treden, zou wat mij betreft gereserveerd moeten blijven voor minderjarigen. Een baby begint bij nul en al naar gelang de evolving capacities van het opgroeiende kind kunnen er uitzonderingen worden gemaakt op zijn handelingsonbekwaamheid. Voor meerderjarigen is de beweging de andere kant op en zijn er diminishing capacities. Die een maatregel noodzakelijk kunnen maken, maar het toekennen van handelingsonbekwaamheid hoort daar m.i. niet bij. Het begrip is aan erosie onderhevig. Sinds de uitspraak van het Europese Hof in de zaak Winterwerp van precies 50 jaar geleden resulteert een gedwongen opname van een psychiatrische patiënten niet meer in handelingsonbekwaamheid. En de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw is in 1957 afgeschaft. Er zijn mensen die zeggen, waarom zou je curatele afschaffen als de mensen onder curatele er geen last van hebben en weinig benul van de maatregel hebben. Maar dan vergeten ze dat het zelf mogen beslissen in het recht, handelingsbekwaamheid dus, een mensenrecht is. Mensenrechten gelden voor iedereen, ook voor mensen die het niet allemaal overzien. Handelingsbekwaamheid mag je alleen ontnemen of beperken als het echt nodig is.

¹⁰ Zie bijv. in A.-M.V. t. Finland EHRM 23 maart 2017, 53251/13 par. 39 t/m 45 en 74.

B. Bewind

De onbevoegdheid die bij het uitspreken van een bewind van rechtswege ontstaat, verdraagt zich slecht met het maximaal honoreren van wat de oudere nog zelf kan beslissen. Daar komt bij dat in veel gevallen het bewind alle goederen omvat en niet beperkt wordt tot enkele goederen. De wet maakt dit maatwerk wel mogelijk, maar hier wordt zelden gebruik van gemaakt. Zou het toevoegen van een advocaat in de procedure er toe kunnen leiden dat er meer bewinden op maat worden uitgesproken? En dat de onderbewindgestelde over een deel van zijn goederen en geld toch nog zelf mag beslissen? We weten het niet, maar meer maatwerk is wenselijk.

Maatwerk bij een schuldenbewind betekent daarnaast dat de rechter toetst of aan een oplossing van de schulden wordt gewerkt. Het kan zijn dat de rechter daarvoor niet de goede tools heeft. Om dit te onderzoeken is een aanvraag voor een promotie onderzoek ingediend en we hopen binnenkort met dit onderzoek te kunnen starten.

C. Mentorschap

Mentorschap betreft verzorging, verpleging, behandeling en begeleiding. De wet formuleert dat de oudere die een mentor krijgt, automatisch, van rechtswege onbevoegd wordt om zelf zorgbeslissingen te nemen, tenzij een andere wet dit anders regelt. Bijna alle zorgwetten regelen dit anders en houden de oudere ondanks zijn mentorschap voor bevoegd zolang hij ter zake wilsbekwaam is. Gelet hierop ligt het voor de hand de algehele onbevoegdheid te schrappen en eventueel te vervangen door de mogelijkheid dat de rechter bij het instellen van het mentorschap de onbevoegdheid uitspreekt. Veel ouderen hebben tijdens een zorgafhankelijke periode wel een vertegenwoordiger nodig, maar een beperking van hun juridische bewegingsvrijheid lijkt lang niet altijd nodig. Het is helemaal niet nodig om ze dan onbevoegd te maken.

D. Levenstestamenten

De invoering van bewind in 1982 en van mentorschap in 1995, beide minder ingrijpend dan een curatele illustreren de doorwerking van mensenrechten en de ontwikkeling naar meer maatwerk. Met de introductie van het levenstestament ongeveer zeven jaar geleden is deze ontwikkeling voortgezet. Een levenstestament leent zich uitstekend voor maatwerk en is een geschikt instrument voor de jonge ouderen die een voorziening willen treffen voor een mogelijk latere periode van wilsonbekwaamheid. Of de nadruk op eigen regie niet te ver is doorgeschoten en ten koste zal gaan van een adequate bescherming is niet uit te sluiten. Aan de VU doet Rieneke Roorda promotieonderzoek naar levenstestamenten en we zijn benieuwd wat de uitkomsten zullen zijn.¹¹ Wellicht een pleidooi voor een verplichte vorm van toezicht op de gevolmachtigde. Ik meen dat het landschap overzichtelijker wordt wanneer het Curatele- en bewindregister ook mentorschappen en levenstestamenten zou registreren.

E. Onbenoemde vertegenwoordiging

Vertegenwoordigers van wilsonbekwame ouderen in zorgsituaties zijn overwegend partners en naaste familieleden. De kring van onbenoemde vertegenwoordigers omvat naast de partner, ouder, kind, broer en zus en binnenkort waarschijnlijk ook kleinkind en grootouder. De ondersteuning waartoe de overheid verplicht is, betekent dat voorlichting voor deze groep vertegenwoordigers noodzakelijk is. Dit lijkt zeker met het oog op de inwerkingtreding van twee belangrijke wetten

¹¹ Stelma-Roorda, H.N., Blankman, C., Antokolskaia, M.V., (2019) 'A changing paradigm of protection of vulnerable adults and its implications for the Netherlands', *Family & Law*.
<http://www.familyandlaw.eu/tijdschrift/fenr/2019/02/FENR-D-18-00006>.

komend jaar van groot belang. Onvrijwillige zorg en gedwongen opname worden vanaf 1 januari 2020 geregeld in de Wet Zorg en dwang psychogeriatric en verstandelijk gehandicaptenzorg en de Wet Verplichte Ggz. Met name de toepassing van de Wet Zorg en dwang die onvrijwillige zorg in instellingen maar ook thuis toestaat, maakt dat mantelzorgers en vertegenwoordigers goed geïnformeerd moeten zijn. Overigens zijn de eisen gesteld aan vertegenwoordigers in beide wetten niet gelijk. Een centrale wet die op uniforme wijze voor alle afzonderlijke situaties regelt wie vertegenwoordiger mag zijn en wie niet, wat de centrale beslisprincipes zijn enz. is wenselijk.

6. Een goed landschap

Voor de groeiende groep ouderen, jonge ouderen en oudere ouderen moet het recht een passend aanbod bevatten van juridische mogelijkheden voor ondersteuning en bescherming. Als de curatele zou worden afgeschaft, zouden we er vier over houden die op onderdelen nog wel voor verbetering vatbaar zijn. Bij de toepassing van die mogelijkheden komt het er ook op aan dat de aangeboden en verleende zorg goed is, dat de vertegenwoordiging goed is en dat het toezicht daarop goed is. Wat goed hulpverlenerschap inhoudt, is inmiddels vrij duidelijk. De taak van hulpverleners is o.a. informeren en adviseren. Van co-decision making, zoals recentelijk door medici wel gepropageerd, ben ik geen voorstander. Een hulpverlener dient niet mee te beslissen; de instemming voor een ingreep of een behandeling dient door de patiënt zelf of namens hem door een vertegenwoordiger te worden gegeven.

Het begrip goede vertegenwoordiging is nog weinig ontwikkeld. Het betekent in ieder geval zoveel mogelijk de oudere betrekken bij de uitoefening van de taak. En goede vertegenwoordiging is primair ondersteunen en adviseren. De Gezondheidsraad gaf recent een aanzet tot de invulling van het begrip 'goede vertegenwoordiging', maar daarin klinkt vooral de opvatting van medici door.¹² De term vertegenwoordiger is niet helemaal correct. Het gaat niet alleen om het vertegenwoordigen in en buiten rechte naar derden toe, overheid, zorgaanbieders, banken enz. en het ongedaan maken van zonder toestemming verrichte handelingen. De vertegenwoordiger bemoeit zich ook met de cliënt zelf, adviseert hem en probeert gedrag te sturen. En dat is in strikte zin geen vertegenwoordigen. Overigens, aanwijzingen geven kan hij niet en voor dwang moet een beroep op nieuwe wetgeving worden gedaan die mogelijk maakt dat iemand wordt verplicht zijn levensstijl en zijn gedrag te veranderen.

Een nog weinig gestelde vraag is wat een goede toezichthouder is. Tjeenk Willink wees enige tijd terug op deze nieuwe taak van rechters.¹³ Hoe verhoudt zich deze toezichttaak tot de trias politica? Anders dan de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd die toezicht houdt op de zorgaanbieders, heeft het Landelijk Kwaliteitsbureau dat toezicht houdt op de vertegenwoordigers, geen wettelijke basis.¹⁴ Dient de rechter bij zijn toezichttaak publieke belangen zoals gemeentelijke financiën, mee te wegen of alleen het belang van de oudere in het oog te houden?¹⁵ En kan bijv. bij wisseling van bewindvoerder of mentor de toezichthoudend rechter bepalen dat de door de nieuwe

¹² Zie het Advies Goede vertegenwoordiging (nr. 2019/08) d.d. 21 mei 2019, www.gezondheidsraad.nl

¹³ Tjeenk Willink, H., 'De rechter als tegendruk', in: *Beginnelen onder de boom*. Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak 2013, p. 22.

¹⁴ Het ontbreken van een wettelijke basis wordt in het veld als een omissie ervaren. Zie Bureau Bartels, *Werking Wet wijziging curatele, beschermingsbewind en mentorschap, Besluit kwaliteitseisen cbm en Regeling beloning cbm*, p. 62, WODC 2018. Aangeboden aan het parlement: *Kamerstukken II 2017/18*, 33054, nr. 23

¹⁵ Zie Rechtbank Midden-Nederland 18 januari 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:127 met nt W.M. Schrama en F.M. de Kievit.

vertegenwoordiger te maken intakekosten door de vorige moeten worden betaald omdat de wisseling van vertegenwoordiger niet aan de oudere te wijten is?

Het landschap overziend liggen er een aantal onderzoeksvragen waarvan ik meen dat de beantwoording daarvan ouderen ten goede zal komen. Oudere ouderen moeten kunnen terugvallen op passende vormen van ondersteuning en bescherming en jonge ouderen moeten kunnen anticiperen en adequate voorzieningen kunnen treffen voor later.

7. Onderwijs

In overleg met enkele collega's heb ik een voorstel gedaan voor een keuzevak waarbij Elder Law in volle breedte aan de orde komt. Niet alleen de juridische mogelijkheden voor ondersteuning en bescherming komen aan de orde, maar een belangrijke rode draad zal zijn Intergenerational tensions and conflicts. Spanningen tussen generaties zijn er niet alleen als het om het klimaat of de Brexit gaat. Ook in het arbeidsrecht en pensioenrecht kunnen tegengestelde belangen spelen. En ook in het familierecht: in hoeverre kunnen kinderen worden verplicht voor hun ouders te zorgen? En wat zijn de gevolgen voor ouderen van de verkorting van de duur van partneralimentatie na scheiding? In een editorial van mijn hand in het Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht van 13 februari 1991 onder de titel 'Ouderenrecht?' begon ik met: "Staat ons en onze kinderen een gerontocratie te wachten? Sommige futurologen voorzien een strijd om de macht tussen ouderen en Jongeren in het begin van de volgende eeuw, waarbij de ouderen als winnaar uit de bus zullen komen."¹⁶ Ik denk nu dat het zo'n vaart niet zal lopen, maar aandacht voor rechtsvragen over conflicterende belangen tussen twee generaties op diverse rechtsgebieden lijkt mij de moeite waard.

8. Dankwoord

Ik rond af met enkele woorden van dank. Ik dank het college van bestuur van de Vrije Universiteit, het bestuur van Alzheimer Nederland en het bestuur van de juridische faculteit voor het in mij gestelde vertrouwen. Twee mensen wil ik in het bijzonder bedanken. Dat zijn Masha Antokolskaia. Je hebt veel werk verzet om deze leerstoel mogelijk te maken en mij advies gegeven. En ik hoop echt dat we de ruimte krijgen om onderzoeksplannen verder uit te werken. In de tweede plaats is dat Marco Blom die namens de directie van Alzheimer Nederland zich heeft ingezet voor het realiseren van de leerstoel die ik vandaag officieel mag aanvaarden.

Een bijzonder woord van dank aan Jaap Doek, mijn promotor aan de VU van wie ik veel heb geleerd en die mij ruimte heeft gegeven om mij als docent en onderzoeker te ontwikkelen. Een aantal inzichten die ik bij Jeugdrecht heb opgedaan, komen ook bij de beoefening van Ouderenrecht van pas. Bovenal denk ik, de drive om zich in te zetten voor een kwetsbare groep in de samenleving.

Het is een enorm genoegen om met de collega's van de afdeling Privaatrecht in het bijzonder Familierecht en Gezondheidsrecht te mogen blijven samenwerken en ook binnen het ACFL onderzoeksplannen te bespreken en te ontwikkelen. Ik noem naast Masha met name Geeske Ruitenbergh met wie ik al vele jaren samenwerk en ook nu nog samen scripties begeleid. En Rieneke Roorda die ik begeleid in haar promotieonderzoek naar levenstestamenten.

Hilde, wij geven een prachtige invulling aan wederzijdse ondersteuning en bescherming. Dank. Kinderen en kleinkinderen, wat fijn dat jullie erbij zijn. Ik heb gezegd.

¹⁶ De Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht wijdde op 20 december 1990 een studiedag aan het onderwerp Ouderenrecht. Opvallend was dat in diezelfde tijd ook het Nederlands Juristenblad in een speciale uitgave Nestor van 13 december 1990, aandacht besteedde aan rechten van ouderen.